

**СЕМАНТИЧНІ НЮАНСИ ІМЕННИКА "FREUDE"
У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ
(НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАнь Г. БЕЛЯ)**

Н. В. Романова, д-р філол. наук, доцент

*Херсонський державний університет,
вул. 40 років Жовтня, 27, м. Херсон, 73000 Україна
E-mail: natalroman@mail.ru*

У статті проаналізовано проблему семантики сучасного німецького іменника Freude в контексті художнього мовлення. Уживання аналізованої лексеми вказує на об'єктивізацію базової емоції радості, основними активаторами якої, згідно з емпіричним матеріалом, є антропосфера та артефакти. Антропосферу розглянуто через логічні відношення 'частина' (біосфера) й 'ціле' (сукупність усіх людей земної кулі), артефакти – через логічно-предметні відношення 'ціле' (людина-творець) і 'частина' (побутова річ). Виокремлено два різновиди емоційного переживання радості – позитивне й негативне. І позитивне, і негативне переживання пов'язане з лінгвістичним або стилістичним контекстом та репрезентоване аналітичними конструкціями. Виявлено реальну й ірреальну семантику іменника Freude, проілюстровано його лексико-семантичний потенціал. Доведено, що текстова семантика іменника Freude ширше, ніж словникова.

Ключові слова: іменник, семантика, переживання, контекст, емоція, радість.

У світлі сучасних лінгвістичних досліджень актуальними постають питання репрезентації емоційної сфери особистості в лексико-семантичній системі певної літературної мови (праці Ю. Д. Апресяна, О. Ю. Артем'євої, Н. Д. Арутюнової, Г. А. Багаутдінової, Н. І. Бойко, А. Вежбицької, О. М. Вольф, С. Г. Воркачова, В. Г. Гака, Т. А. Графовой, С. П. Денисової, В. І. Дудки, О. О. Залевської, В. А. Звєгінцева, З. З. Ісхакової, Х. М. Кадачієвої, Ю. О. Карпенка та ін.).

Емоційна сфера розглядається у наведених та інших працях як у класичному її процесуальному аспекті (природа, функції, механізми, характеристики, рівні), так і в особистісних виявах через емоційні риси людини (емоційна збудливість, емоційність, емоційна стійкість), емоційні переживання індивіда та емоційні стани.

Поняттєво-термінологічний апарат емоційної сфери особистості лишається галуззю лінгвістики з неусталеною термінологією [8, с. 23].

Дискусійним є питання, які ознаки, характерні саме для психології емоцій, можна вважати визначальними в лінгвістичних знаннях про емоції. Згідно з комунікативним підходом, категорія емоцій відображається у семантиці всіх мовних одиниць (від фонем до тексту) [там само, с. 3]. Мовець уживає мовні одиниці не лише для фіксації, організації, вираження своїх думок, але й для збудження, породження, спричинення емоцій у співрозмовника. У цьому контексті будь-яке сказане слово або словосполучення може стати носієм і водночас рушієм емоцій.

Доведено, що емоційні чинники є одним із джерел семантичного розвитку мови (В. В. Левицький, С. Луїс, Д. М. Шмельов, Г. Шпербер та ін.), що емоційні компоненти є частиною лексичного значення слова (Е. С. Азнаурова, В. І. Шаховський), що вираження емоцій – одна із семіотичних функцій слова (А. А. Уфимцева).

У мові психологічна категорія емоційності трансформується формально в лінгвістичну категорію емотивності. Звідси нові терміни на кшталт "емотивна лексика", "емотив", "афектив", "конотатив", "експресив", "емотивно-оцінно-експресивна номінація", "емотивна частка семантики", "емотивне значення", "емотивна конотація", "емотивний потенціал мовної одиниці", "емотивна сема", "оцінна сема", "емотивна амбівалентність", "емотивний компонент" тощо. Ми послуговуємося термінами "емотивна лексика", "емотивний іменник", "емотивна лексема", "емоційна лексема".

Емотивна лексика – специфічний прошарок лексичних одиниць словникового фонду літературної мови, що вживається на позначення емоцій.

Емотивний іменник – лексико-граматична одиниця мови, що кодифікує у широкому смислі емоції.

Емотивна лексема – лексико-семантична одиниця мови, що позначає емоції та є сукупністю слівформ і емотивних значень у різних контекстах. Емотивне значення збігається із лексичним значенням слова і відображає емоційно-оцінне ставлення людини до навколишнього світу та себе в цьому світі.

Емоційна лексема – різновид лексико-семантичних одиниць мови, що вживається для вираження емоцій та є сукупністю слівформ і емоційних значень у різних контекстах.

Незважаючи на великий інтерес до емотивної лексики та значну кількість робіт, присвячених зазначеним мовним одиницям у синхронії та діахронії, семантика сучасного німецького іменника *Freude* лишається на периферії, що й зумовлює потребу в нашій розвідці. Отже, необхідно проаналізувати особливості семантики іменника *Freude* не лише як репрезентанта емоції радості психічної категорії, а й як показника якості духовного світу носіїв сучасної німецької мови.

Актуальність обраної теми визначається антропоцентричною спрямованістю вітчизняної германістики на аналіз взаємозв'язку мови з мисленням, емоціями, культурою етносу, що дозволяє здійснити системний опис емотивної лексики в триєдності форми, змісту і функції у межах мови, мовлення та мовленнєвої діяльності. На відміну від загальноживаної лексики, емотивна лексика перебуває у стані постійного динамічного (семантичного) розвитку, відображаючи не стільки особливості емоційних переживань, станів, процесів чи явищ, скільки духовний світ людини. Важливо дослідити, які ключові семантичні типи, крім загальновідомих, виражає емотивний іменник *Freude* в художньому мовленні.

Метою нашої статті є окреслення семантики іменника *Freude* – "радість" у сучасній німецькій мові.

Поставлена мета передбачає виконання таких **завдань**: 1) висвітлити динаміку написання оповідань Г. Белем; 2) інвентаризувати смислову структуру іменника *Freude*; 3) систематизувати текстову семантику іменника *Freude*; 4) визначити частоту вживання феномену.

Об'єктом дослідження є сучасний німецькомовний іменник *Freude*.

Предметом вивчення – семантична специфіка досліджуваної мовної одиниці в контексті художнього мовлення.

При аналізі фактичного матеріалу було використано низку лінгвістичних методів: метод лінгвістичного спостереження й опису дав змогу інвентаризувати, систематизувати, класифікувати та інтерпретувати семантику іменника *Freude*; метод контекстного аналізу застосовано для встановлення семантичного обсягу іменника *Freude*; математичний метод у вигляді прийому кількісного аналізу уможливив об'єктивізацію результатів дослідження і підтвердив частоту вживання іменника *Freude*.

Матеріалом дослідження слугують сімдесят творів Г. Бея, у тому числі шістдесят дев'ять оповідань і одне есе [9]. Очолює реєстр оповідання "Jugend" (1937), а завершає сатиричний текст "In welcher Sprache heißt man Schneckenröder?" (1982), точніше есе "Gibt es die Deutsche Story?" (1953).

Динаміка написання оповідань характеризується висхідно-спадним рухом: від нуля (1939, 1941–1946, 1958, 1960–1962, 1964–1965, 1967–1970, 1972–1976, 1979, 1981 – усього 24 роки) до одного твору (1937, 1938, 1940, 1959, 1963, 1966, 1971, 1978, 1980, 1982 – усього 10 років), двох (1956, 1957, 1977), трьох (1955), чотирьох (1951, 1952, 1954), п'яти (1949, 1950, 1953), десяти (1947) і чотирнадцяти (1948) творів [там само, S.5–6]. Отже, найбільш "плідними" роками творчості необхідно визнати 1947–1948, менш "плідними" – 1949–1954 і майже "безплідними" – 1937–1938, 1940, 1959, 1963, 1966, 1971, 1978, 1980, 1982.

Хоч би якими "плідними" чи "безплідними" не були роки, іменник *Freude* характеризує:

1) людські **почуття**, тобто "суб'єктивне переживання подій і емоційне ставлення до навколишньої дійсності" [6, с.129] *Er nahm teil an allen **Freuden** und Leiden eines Gassenjungen und lernte jeden Winkel der alten Stadt kennen bei den zahlreichen Streifzügen; [...]* ("Jugend", S.12);

2) **ставлення** людини до роботи *Aber war es auch noch so kümmerlich und musste man oft in die Pfandhäuser und zu halbgierigen Pfandleihern laufen, die Blutzinsen nahmen, man hatte doch wieder ein wenig **Freude** an der Arbeit* ("Jugend", S.11);

3) **задоволення** талантом рідної людини *Paul fand sich natürlich oft in der bescheidenen Behausung seines Freundes und ließ sich von der musikkundigen gütigen Mutter Melchior's in die Kunst des Geigespielens einführen, da diese die Begabung, die sie bei ihrem Sohne vermisste, zu ihrer **Freude** bei dessen Freund vorfand* ("Jugend", S.15);

4) **бажання** учитися *"Ich möchte Lehrling bei Ihnen werden, nachmittags!" Der Meister nahm seine Brille ab und lächelte. "Hast du **Freude** daran?" fragte er. – "Ja!"* ("Jugend", S.15);

5) емоційний **стан** *Draußen begann ich zu laufen; um die erste Ecke, um die zweite Ecke ... Angst, Glück, Unruhe taumelten wild und blind durch mich hin ... nichts sah ich: dann blieb ich stehen und horchte ... und da nichts zu hören war, kein Schritt, kein Ruf ... da rannte ich, rannte nach Hause, von einer berausenden, herrlichen, menschlichen **Freude** erfüllt; denn ich hatte es, hatte es in der Tasche: das Brot ... ohne Marken und ohne Geld! ... hatte ich: das Brot ... Das BROT!* ("Der Dieb", S.50);

6) **об'єкт** (як носія емоційного стану) *Und doch erfüllte ihn etwas wie **Freude**, nein, es war wirklich **Freude**, herrlich war es, um das Leben eines Menschen zu laufen* ("Todesursache: Hakennase", S.72);

7) **структуру** психічного процесу *Ein dunkles Schweigen lag über der Masse, etwas merkwürdig Schwingendes, fast Flatterndes darin wie vom Wehen schwerer Fahnen, etwas unsagbar Feierliches, und – Hegemüller spürte es mit stockendem Herzen – etwas auf eine unheimliche Weise Tröstliches, **Freude**, und er fühlte, wie diese **Freude** gleichsam auf ihn einströmte, und in diesem Augenblick beneidete er die Todgeweihten und wurde sich mit Schrecken bewusst, dass er die gleiche Uniform trug wie die Mörder* ("Todesursache: Hakennase", S.73);

8) **уявну зміну** емоційного стану *Wahrscheinlich würden sie alle beide weinen, denn wenn es auf sieben Uhr ging, hatten sie **keine Freude** mehr an ihren Spielen, weil sie Hunger hatten und wussten, dass er um halb acht kommen und ihnen zu essen geben würde* ("Lohengrins Tod", S.114) та уявну **ступінь швидкості** самостійного руху [...]; *jedes Mal erfüllte mich die Gewissheit, dass nun jemand kommen müsste, der uns kannte, der uns mitnehmen würde; dessen Heimkehrerschritt unseren müden und gleichgültigen Gang zwingen würde, das Tempo seiner erregten **Freude** anzunehmen* ("Einsamkeit im Herbst", S.163); **уявне обмеження** прояву емоційного стану *Zum Glück erreichten wir jetzt die Station, denn eben ertönten die Sirenen, und das bedeutete, dass die Straßen überströmen würden von Tausenden von Leuten mit einem milden Glück auf den Gesichtern (denn es war befohlen, bei Arbeitsschluss eine **nicht zu große Freude** zu zeigen, weil sich dann erweise, dass die Arbeit eine Last sei; Jubel dagegen sollte bei Beginn der Arbeit herrschen, Jubel und Gesang), alle diese Tausende hätten mich anspucken müssen* ("Mein trauriges Gesicht", S.199); **уявно недоглянуті руки** селянки [...]; *ihre Hände sahen aus, als machte es ihnen **Freude**, von Kartoffeln und roten Beeten die Erde abzutreiben; [...]* ("Die Kirche im Dorf", S.460);

9) **субстанцію** *Es war wie ein kleiner Rausch, die Umwelt versank, und eine tiefe **Freude** erfüllte mich, die alle Qual wettmachte ... aber auch aus dieser süßen Versunkenheit wurde ich geweckt durch sein nun anerkennend brutales Reißen an meinen Haaren, [...]* ("Wir Besenbinder", S.134);

10) **якість** погляду *Wir begannen hastiger zu trinken, wildere Worte zu wechseln, und in die sanfte Freude unserer Augen mischte sich Lust und Hass; [...]* ("Wiedersehen in der Allee", S.142);

11) **вияв** інтересу до роду занять *"[...] Ich bin immer sitzengeblieben in der Schule, dann musste ich in eine Lehre, ich sollte Schreiner werden. Das war erst bitter, aber später, so nach einem Jahr, gewann ich Freude an der Arbeit. Es ist was Herrliches, so mit Holz zu arbeiten. [...]"* ("Wiedersehen in der Allee", S.143–144);

12) **самостійний рух** людей *Es war Herbst geworden, und jedes Mal, wenn eine Straßenbahn an der anderen Ecke hielt, kam der Strom der Leute auf uns zu; ihre Schritte raschelten im Laub, und in ihren Schritten war Freude, die Freude von Menschen, die nach Hause gehen ...* ("Einsamkeit im Herbst", S.162);

13) **байдужість** до життя *Ohne ein Wort zu sagen, fiel er um, und er lächelte nicht mehr: in seinem Gesicht war ein furchtbares Grinsen, und der Leutnant, der blass zurückkam, tat uns gar nicht leid, denn wir hatten keine Freude mehr an der Sonne, keine Lust mehr an dieser sanften, feuchten zärtlichen Frühlingsluft, und es schien uns gleichgültig, ob der Krieg nun zu Ende ging oder nicht* ("Die Toten parieren nicht mehr", S.184);

14) державну **власність** (лазню) *Hier und da im Vorübergehen sah ich, dass in mancher Liebeskaserne schon das staatliche Zeichen für jene ausgehängt wurde, die mittwochs an der Reihe waren, der hygienischen Freude teilhaftig zu werden; [...]* ("Mein trauriges Gesicht", S.197);

15) сукупність **суб'єктів** (як носіїв емоційного стану) *Freude herrschte sicher schon in den Herzen derer, die in der staatlichen Liste der Mittwochstrinker geführt wurden und des Mittwochsbieres teilhaftig werden würden* ("Mein trauriges Gesicht", S.197);

16) **одиничність суб'єктів** (як носіїв емоційного стану) *Heinrich – ich muss es gestehen – erfüllte mich mit einer bangen Freude, beobachtete ich doch bei verschiedenen Gelegenheiten, dass er nicht ganz so selbstverständlich in einen ihm dargebotenen Apfel biss wie seine älteren und jüngeren Geschwister* ("Epilog zu Stiftern "Nachsommer", S. 483);

17) штучний і 18) природний **вирази** жіночого обличчя *[...]; alle gingen schneller, machten ein vollkommen pflichterfülltes Gesicht, und die Frauen, die aus den Magazinen kamen waren bemüht, ihren Gesichtern den Ausdruck jener Freude zu verleihen, die man von ihnen erwartete, denn es war verboten, Freude zu zeigen, [...]* ("Mein trauriges Gesicht", S.197);

19) **жолудеву каву** з молоком в особливо святкові дні *Morgens waren ihre Stuben vom Geruch der Brennsuppen erfüllt; an den Sonntagen gab es Sterz, und die Gesichter der Kinder röteten sich vor Freude, wenn an besonders festlichen Tagen sich schwarze Eichelkaffee hell färbte, immer heller von der Milch, die die Mutter lächelnd in ihre Kaffeetöpfe goss* ("Die Waage der Baleks", S.328);

20) **цукерки** (карамель) *Und als mein Großvater ein Kind war, stand dort ein großes Glas mit sauren Bonbons, von denen, die das Kilo eine Mark kosteten, und wenn die Frau Balek, die damals über das Stübchen herrschte, gut gelaunt war, griff sie in dieses Glas und gab jedem der Kinder einen Bonbon, und die Gesichter der Kinder röteten sich vor Freude, so wie sie sich röteten, wenn die Mutter an besonders festlichen Tagen Milch in ihre Kaffeetöpfe goss, Milch, die den Kaffee hell färbte, immer heller, bis er so blond war wie die Zöpfe der Mädchen* ("Die Waage der Baleks", S.329);

21) **пігментацію** шкіри обличчя *[...], und als Gertrud mit der großen Kilotüte voll saurer Bonbons kam, die wieder für ein Jahr reichen musste, um die Röte der Freude in die Gesichter der Kinder zu treiben, [...]* ("Die Waage der Baleks", S.332);

22) **спостереження** за стосунками подружжя, що перебуває у шлюбі майже півстоліття *Gustav, der ältere, war vor fünf Jahren zu Mathilde, der älteren, auf den Sternenhof gezogen, und es war eine rechte Freude zuzuschauen, wie die beiden, nun hoch erhaben über alles Fleischliche, den Leidenschaften gänzlich enthoben, unbekümmert über*

jene, die Unziemliches hätten in solchem Beisammensein entdecken können, nach fast fünfzig Jahren ihre so jäh und schmerzlich unterbrochene Liebesbeziehung wieder aufnehmen, miteinander Bücher lesen, Kunstwerke betrachteten, reisten und doch die Wirtschaft nicht verkommen ließen ("Epilog zu Stifters "Nachsommer", S.478);

23) **успадкований дворянський титул** *Und da mein Ruf stieg, mir außerdem vergönnt war, Wissenschaft und Praxis miteinander verbinden zu können, war ich bald vom Hofe, von Seiner Majestät in deren Eigenschaft als Oberkommandierender der Armee, mit der Wichtigkeit der Kartographie für die moderne Strategie vertraut gemacht worden, schon bald auch zum Leiter der kartographischen Abteilung beim Generalstab befördert, zum Obersten ernannt worden, und es war mir die tiefe Freude zuteil geworden, in den erblichen Adelsstand erhoben zu werden* ("Epilog zu Stifters "Nachsommer", S.480);

24) **ментальний процес** *Mit einem Seufzer banger Freude wendete ich meine Gedanken nun meinen Kindern zu: [...]* ("Epilog zu Stifters "Nachsommer", S.481);

25) **інтенсивність** прояву емоційного стану *Wenn mir hin und wieder ein gewisser Jähmut bei ihr auffiel: heftiges, fast wildes Lachen, wenn ihre Freude überströmte, heftiges, tiefstes Schluchzen, wenn Lebendem in ihrer Umgebung Schmerz oder Leid widerfuhr, [...]* ("Epilog zu Stifters "Nachsommer", S.481–482);

26) **емоційне переживання** *[...] (meiner Mutter war ich durch ein plötzlichen auftretendes Gallenfieber beraubt worden, doch hatte sie die Freude über meine Erhebung in den Adelsstand noch erleben dürfen) [...]* ("Epilog zu Stifters "Nachsommer", S.482);

27) **інтимні стосунки** *Vergebens versuchte ich, während die Frauenperson mit der Blüte immer noch im Haar lächelnd, ihre Röcke zurechtstreichend, im Hintergrund der Gärtnerei verschwand, mich einer unverhofften Freude, die in mir aufstieg, zu entledigen, vergebens auch versuchte ich, mich gewissenhaft zu prüfen; [...]* ("Epilog zu Stifters "Nachsommer", S.485–486);

28) **компонент** емоційного паттерну *[...]; ich befand mich, wie ich zu meinem Schrecken und meiner Freude feststellte, in einem wesentlich gewissenlosen Zustande; [...]* ("Epilog zu Stifters "Nachsommer", S.486);

29) **реакцію** на подарунок *[...] und Natta flüsterte mir, vor Freude über das Geschenk errötend, zu: "Dein Anzug, mein teurer Freund, ist nicht in seiner Gänze ordentlich – hast du im Staube gelegen?"* ("Epilog zu Stifters "Nachsommer", S.486);

30) **складені іспити та намір** *regulär trainieren* у водінні авта *[...], dass er immer noch gut in Form war und vielleicht doch wieder einen Start bei den Amateuren riskieren konnte; in den Beinen die Freude übers bestandene Examen und der Vorsatz, wieder regelmäßig zu trainieren* ("Du fährst zu oft nach Heidelberg", S.499–500);

31) **захоплення** *[...]; all das habe ich gesehen, und es hat meinem Schönheitssinn Tränen der Freude, ja des Entzückens entlockt* ("Geständnis eines Flugzeugführers", S.510–511);

32) **зміну міміки** *Margret wandte sich mir zu, und ihr Frauengesicht wandelte sich in einer Art bitterer Freude zum Gesicht jenes Mädchens, das mit mir in dieser Juninacht Werte missachtet hatte – oder hatte ich damals die Margret von heute umarmt, hatte ich sie, sie mich jetzt erst eingeholt?* ("Rendezvous mit Margret oder: Happy-End", S.518).

Відповідно до наведених прикладів, семантика емотивного іменника *Freude* суттєво виходить за межі словникової [11, S.375], є розмаїтою за тематичним критерієм, позитивною і негативною за критерієм модальності переживання, корелює із лінгвістичним і стилістичним контекстами, реалізується у двох планах: реальному та ірреальному.

Виділено тридцять два семантичні типи, пов'язані з двома основними видами активаторів емоції радості: антропосферою та артефактами.

Антропосфера (від гр. *anthrōpos* – "людина" + гр. *sphaira* – "куля") інтерпретується через логічні відношення 'частина' (біосфера) й 'ціле' (сукупність усіх людей земної кулі), артефакт (від лат. *artefactum* < *arte* – "мистецьки" + *factus* – "зроблений") – через логічно-предметні відношення 'ціле' (людина-творець) і 'частина' (побутова річ) [7, с.56, 557, 64]. При цьому антропосфера співвідноситься із

емоційною, перцептивною, когнітивною та моторною системами людини як особистості та є невіддільною від індивідуума як біологічної і соціальної істоти [4, с.132–137].

З психологічного погляду, особистість трактується як "людина, соціальний індивід, що поєднує в собі риси загальнолюдського, суспільнозначущого та індивідуально-неповторного" [6, с.117]. За таких умов семантичні типи іменника *Freude* відображають водночас самодостатність, духовність адресанта та його залежність від соціуму, емоціогенної предметної або комунікативної ситуації.

Під емоціогенною предметною або комунікативною ситуацією, слідом за Т. С. Кириленко, розуміємо умовну сукупність реальних чи ірреальних подразників, спроможних викликати певну емоцію в людини [3, с.241].

До основних ознак емоціогенної ситуації належать: новизна, незвичайність, раптовість. Ситуація вважається новою, якщо людина зовсім не підготовлена до зустрічі з нею. Є ситуації, які навіть при повторенні будуть завжди новими, як наприклад: сильний природний або штучний шум. Незвичайними є також ті ситуації, які, попри набутий досвід і знання, залишаються потенційно невизначеними: темрява, природні стихії, образи уяви, почасти самотність. Раптовість ситуації заважає реалізуватися можливостям адаптації людини. Людину бажано готувати як до поганих, так і гарних новин, якщо ми хочемо захистити її від сильних або надмірних емоційних переживань.

Емоційна система включає в себе формально емоційний стан, емоційний процес, емоційний паттерн, емоційне переживання, інтенсивність прояву емоційного стану, відчуття власного внутрішнього (духовного) світу; перцептивна охоплює лише реакцію на подаровану річ; когнітивна містить сенсорику, емоційну оцінку, емоційне ставлення мовця до предметів навколишнього світу, структуру психічного процесу та мисленнєві процеси; моторна система співвідноситься із соматикою, мімікою, рухом.

Артефакти можна поділити умовно на дві групи: культурні та інтелектуальні. До культурних артефактів належать речі, створені людиною для фізіологічних (жолудева кава, цукерки) і соціальних (вивіски на спорудах) потреб, інтелектуальні артефакти постають у вигляді екзаменів: перевіряються знання, уміння і навички з певних навчальних предметів.

Позитивне емоційне переживання вербалізовано іменником *Freude* з означеним (*die, der*), неозначеним (*eine, einer*) і нульовим артиклями, неозначеними (*allen*), присвійними (*ihrer, meiner, seiner*) і вказівними (*diese, jener*) займенниками, негативне емоційне переживання – словосполученням *Freude* із заперечними займенниками (*keine*) та заперечними частками (*nicht*).

Якщо предмети, події, явища відповідають потребам і інтересам людини, то вони викликають у неї позитивне ставлення і відповідні переживання [2, с.146; 3, с.122], наприклад, *Brot, BROT, Milch, Bonbons, Liebesbeziehung, Adelsstand, Geschenk, bestandene Examen, Vorsatz*. Якщо ж предмети або явища не відповідають потребам і запитам людини, то її ставлення до них негативне [там само], наприклад, *Hunger, Arbeit* як *eine Last, Krieg*.

Стосовно зазначених вище контекстів: Лінгвістичний контекст дає змогу виділити основне або диференційне значення аналізованого іменника, стилістичний – додаткове або нове, відповідно [5, с.243, 246]. Ці різновиди контекстів сигналізують про реальний або ірреальний плани семантики іменника *Freude* через уживання певних способів, зокрема, індикатив (дійсний спосіб) є підвалиною для актуалізації реального аспекту, кон'юнктив – ірреального.

Частота поширення досліджуваного іменника в оповіданнях і есе Генріха Беля становить 0,021% (38) випадків на 183 600 словоформ, тобто на тисячу мовних одиниць трапляється 2 слововживання.

Щоб зрозуміти причини обмеженого вживання *Freude*, необхідно врахувати дві обставини. По-перше, природа субстантива є вторинною, похідною від найменування емоційного стану радості *freuen* [10, S.285]; по-друге, функціональне навантаження

субстантива зумовлене емоційною або емотивною комунікаціями. Емоційна комунікація передбачає вираження емоції радості мовцем та її вплив на емоційний стан партнера, емотивна комунікація називає, характеризує, описує, транспортує емоцію радості мовця та взаємодіє з емоційним станом партнера. Звідси випливає, що семантика емоційної лексики є неконтрольованою, спонтанною, емоційно-експресивною, емотивної лексики – контрольованою, селективною, емоційно-оцінною [порівн.: 1, с.10].

У перспективі дослідження питання про семантичний, функціональний, семантико-функціональний статуси лексики Freude в художніх прозових текстах інших Нобелівських лауреатів, як наприклад, Г. Гессе, Г. Грасса, Т. Манна, Г. Мюллер.

SEMANTIC SHADES OF THE NOUN “FREUDE” IN THE MODERN GERMAN LANGUAGE (ON THE BASIS OF H. BÖLL’S SHORT STORIES)

*N. V. Romanova, Doctor of Philology, Associate Professor
Kherson State University,
27, 40-richchya Zhovnya St., Kherson, 73000, Ukraine
E-mail: natalroman@mail.ru*

The article deals with the semantic peculiarities of the modern German noun “Freude” in the context of fictional prose. The use of the analyzed lexical item points at objectification of a basic emotion of joy, which is activated, according to empiric material, with an anthroposphere and artifacts. The anthroposphere has been viewed through the logical relationship ‘the part’ (biosphere) and ‘the whole’ (all human beings on the Earth in the total), and the artifacts have been viewed through the logical-objective relationship ‘the whole’ (a man as a demiurge) and ‘the part’ (a household item). Two types of emotional feeling of joy – positive and negative – have been selected. A positive feeling, likewise a negative one, is connected with either linguistic or stylistic context and is represented with analytical constructions. Both a real and an unreal semantic meanings of the noun “Freude” have been investigated; a lexical-semantic potential of the noun “Freude” has been instantiated. Wider textual semantics of the noun “Freude”, as compared to its dictionary semantics, has been proved.

Keywords: a noun, semantics, feeling, context, emotion, joy.

СЕМАНТИЧЕСКИЕ НЮАНСЫ ИМЕНИ СУЩЕСТВИТЕЛЬНОГО “FREUDE” В СОВРЕМЕННОМ НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКЕ (НА МАТЕРИАЛЕ РАССКАЗОВ Г. БЁЛЛЯ)

*Н. В. Романова, д-р филол. наук, доцент
Херсонский государственный университет,
ул. 40-летия Октября, 27, г. Херсон, 73000, Украина
E-mail: natalroman@mail.ru*

В статье анализируется проблема семантики современного немецкого имени существительного Freude в контексте художественной речи. Употребление анализируемой лексики указывает на объективацию базовой эмоции радости, основными активаторами которой, согласно эмпирическому материалу, являются антропосфера и артефакты. Антропосфера рассматривается сквозь призму логических отношений ‘часть’ (биосфера) и ‘целое’ (совокупность всего человечества земного шара), артефакты – сквозь призму логически-предметных отношений ‘целое’ (человек-творец) и ‘часть’ (бытовая вещь). Выделены два вида эмоциональных переживаний радости – позитивное и негативное. И позитивное, и негативное переживания связаны с лингвистическим или стилистическим контекстом и репрезентировано аналитическими конструкциями. Выявлена реальная и ирреальная семантика имени существительного Freude, проиллюстрирован его лексико-семантический потенциал. Доказано, что текстовая семантика имени существительного Freude шире, нежели словарная.

Ключевые слова: имя существительное, семантика, переживание, контекст, эмоция, радость.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гнезділова Я. В. Емоційність та емотивність сучасного англомовного дискурсу: структурний, семантичний і прагматичний аспекти : дис.... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / Я. В. Гнезділова. – К., 2007. – 291 с.
2. Изард К. Э. Психология эмоций / К. Э. Изард ; пер. с англ. В. Мисник, А. Татлыбаева. – СПб. : Питер, 2008. – 464 с.
3. Кириленко Т. С. Психология: емоційна сфера особистості / Т. С. Кириленко. – К. : Либідь, 2007. – 256 с.

4. Мартина Р. Искусство эмоционального баланса / Р. Мартина ; пер. с англ. Г. Воскречан. – СПб. : Будущее Земли, 2004. – 320 с.
5. Приходько Г. І. Способи вираження оцінки в сучасній англійській мові / Г. І. Приходько. – Запоріжжя : ЗДУ, 2001. – 362 с.
6. Психологічний словник / [за ред. В. І. Войтка]. – К. : Вища школа, 1982. – 216 с.
7. Семотюк О. П. Сучасний словник іншомовних слів / О. П. Семотюк. – Х. : Веста, 2008. – 688 с.
8. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В. И. Шаховский. – М. : Изд-во ЛКИ, 2008. – 208 с.
9. Böll H. Erzählungen / Heinrich Böll. – 3. Aufl. – Köln : Kiepenheuer u. Witsch, 2010. – 560 S.
10. KLUGE. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache / [bearb. von Elmar Seebold]. – Berlin ; N. Y. : Walter de Gruyter, 1999. – 924 S.
11. WAHRIG Wörterbuch der deutschen Sprache / [von Renate Wahrig-Burfeind]. – München : dtv, 2012. – 1152 S.

LIST OF REFERENCES

1. Gnezdilova Y. V. Emotionality and emotively of modern English discourse : structural, semantically and pragmatic aspects : thesis for Candidate degree in Philology : speciality 10.02.04. Kyiv, 2007. -291 p.
2. Izard C. E. The psychology of emotions. Moscow : Pieter, 2008. 464 p.
3. Kyrylenko T. S. Psychology : emotionality sphere of person. Kyiv : Lybid, 2007. 256 p.
4. Martina R. Emotioneel evenwicht. Sank-Petersburg : Future of Earth, 2004. 320 p.
5. Prykhodko H. I. Methods of express of opinions in modern English. Zaporizhzhya : State University Zaporizhzhya, 2001. 362 p.
6. Voitko V. I. (ed.) Psychology dictionary. Kyiv : Vyscha shoal, 1982. 216 p.
7. Semotyuk O. P. Modern foreign words dictionary. Kharkiv : Vesta, 2008. 688 p.
8. Shakhovskiy V. I. Categorization of emotions in lexical-semantically language system. Moscow : Publishing house 'LKI', 2008. 208 p.
9. Böll H. Erzählungen. Köln : Kiepenheuer u. Witsch, 2010. - 560 S.
10. KLUGE. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. Berlin ; N. Y. : Walter de Gruyter, 1999. - 924 S.
11. WAHRIG Wörterbuch der deutschen Sprache. München : dtv, 2012. - 1152 S.

Надійшла до редакції 12 листопада 2015 р.